
Tjaša Ribizel

6 Glasbene objave dnevnega časopisja 1945–1963

Dnevno časopisje je eden izmed dejavnikov pri raziskovanju glasbenega področja, saj predstavlja pomemben del tako recepcije glasbe kot tudi glasbenega dogajanja nasploh. Prispevek v ospredje postavlja tako glasbo kot tudi besedilne vrste publicističnega besedila. Cilj prispevka je najti in prikazati tiste besedilne zvrsti, ki so se pojavljale v glasbo obravnavajočih člankih dnevnega časopisa – v pričujočem prispevku je za primer izbran *Slovenski poročevalec* oz. *Delo*, saj je izhajal neprekinjeno vse od konca druge svetovne vojne in redno prinašal prispevke o glasbi – ter poudariti tisto vrsto, ki se je v dnevnem časopisju obravnavanega obdobja pojavila največkrat.

Ključne besede: dnevno časopisje, glasbene objave, besedilne vrste

Music articles in daily newspapers in 1945–1963

Daily newspapers are one of the factors in the research of music field as they represent an important part of reception of music and of the general music activities. This contribution focuses on the typological analysis of journalistic text on music. Main purpose of the article is to find and show the types of text that have appeared in the daily newspapers articles about music. As an example herein the newspaper *Slovenski poročevalec* (aka. *Delo*) was selected, because it published continuously until the end of the Second World War and regularly delivered articles about music. Another purpose is to emphasize the type of text that was most frequent in the daily newspapers in selected period.

Keywords: daily newspapers, the 1950's, music articles, types of text

Dnevno časopisje predstavlja pomemben del tako recepcije glasbe kot tudi glasbenega dogajanja nasploh, ne glede na časovni, krajevni ali katerikoli drug okvir, ki si ga kot raziskovalci zastavimo. Segment, ki je del dnevnega časopisja, so tudi prispevki o glasbi in te obravnava pričujoči prispevek. Ta vsebinsko predstavlja strnjeno različico monografije *Osrednje glasbene ustanove v Ljubljani v očeh dnevnega časopisja (1945–1963)* (Ribizel, 2013), pri čemer na eni

strani vsebinske plati obravnava, v nasprotju z monografijo, tudi glasbene pripevke, ki niso vezani zgolj na osrednje glasbene ustanove, na drugi strani pa je pri obravnavi upoštevana jezikoslovnoterminološka delitev, ki časopisne objave razume kot publicistično zvrst; ta pa se jezikoslovno deli na več besedilnih vrst, npr. novica, poročilo, ocena, komentar itn. (Toporišič, 2000: 721–722). Ta delitev mi je služila za osnovo pri določanju glasbo obravnavajočih besedilnih vrst, ki so v prispevku določene glede na vsebino. To pomeni, da je v pregledu upoštevana osnovna jezikoslovna hierarhija delitve na zvrsti in vrste, pri čemer delitev v prispevku povezuje osnovno hierarhijo – in jo pri opredelitvi poveže – z vsebino glasbo obravnavajočih člankov. Na podlagi te povezave je mogoče najti naslednje vrste: glasbena kritika, odziv glasbenih ustanov ali ustvarjalcev na kritiko; opis nalog ustanove, dejavnosti ustanove; opis in predstavitev glasbenega programa, žanra; ali posameznih stvaritev in ustvarjalcev; komentarje k organizaciji prireditve in delovanju ustanove; poročila o glasbenih stvaritvah in o glasbenih popotovanjih ter dogodkih; biografije ustvarjalcev ali poustvarjalcev, opis ustvarjalnega, poustvarjalnega opusa; referate, prispevke na konferencah.

Pregled besedilnih vrst je prikazan tabelarno in upošteva število časopisnih objav ter prisotnost različnih besedilnih vrst v letih 1945–1963.

Sistematični pregled v primeru te obravnave predstavlja aparat, ki združuje podatke o vrstah in pogostnosti pojavljanja vrst po posameznih letih – s tem je mogoče priti do zastavljenega cilja prispevka; ta predstavlja prikaz in povzetek besedilnih vrst, ki so se pojavljale, ter pokaže tisto vrsto, ki se v vseh letih največkrat pojavi.

Časovni okvir in ljubljansko dnevno časopisje

Časovna determinacija in izbor enega izmed dveh dnevnikov iz let 1945–1963 sta izbrani, ker časovni okvir zajema obdobje, ki je tako s stališča splošne kot tudi kulturne zgodovine in glasbenega dogajanja za Ljubljano velikega pomena. Glasbeno dogajanje po koncu druge svetovne vojne predstavlja bogat in neprekinjen razcvet glasbenih ustanov, dogajanja v Ljubljani v 1950-tih (Ribizel, 2012: 201); v primeru dnevnega časopisja je na tem mestu najboljši primer dnevni časopis *Slovenski poročevalec* oz. *Delo*, saj je izhajal neprekinjeno vse od konca druge svetovne vojne. Ta je bolj ali manj redno, vse od leta 1945, poleg *Ljubljanskega dnevnika*, ki je začel izhajati šele leta 1951 in je za pregled s časovnega vidika manj primeren,¹ saj ne zaobjame obdobja prvih let

¹ Na podlagi manjšega vzorca je bilo ugotovljeno, da v primerjavi med *Slovenskim poročevalcem* oz. *Delom* in *Ljubljanskim dnevnikom*, velikih razlik pri odzivu na glasbeno dejavnost ni, zato je bil *Ljubljanski dnevnik* izločen iz raziskave.

po koncu vojne – ta leta pa so zaradi vzpostavljanja glasbenih ustanov in dogajanja pomembna – prinašal tudi prispevke o glasbi in s tem ponudil pregled glasbene dejavnosti v Ljubljani, pa tudi zunaj nje. Hkrati je bil *Slovenski poročevalec* oz. *Delo*, poleg *Ljubljanskega dnevnika* “edini dnevni časopis, ki je [...] - z vsaj malo bolj izrazito - čeprav še zdaleč ne skrbno načrtovano – sistematiko bolj ali manj redno prinašal tudi prispevke o glasbi” (Stefanija, 2010: 73).

Besedilne vrste in časopisne objave

Analizo časopisnih objav izbranega dnevnega časopisa predstavlja spodnji tabelarni prikaz, ki vključuje leto, število objav v letu ter število besedilnih vrst, ki se v letu pojavijo. Besedilne vrste so bile glede na vsebino posameznih objav ustrezno tematsko razmejene. Tako se je izkazalo, da je *Slovenskem poročevalcu* oziroma *Delu* objavljenih skupaj 1398 glasbenih prispevkov.

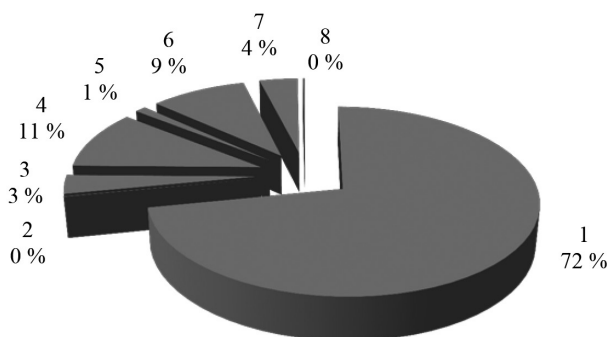
K besedilnim vrstam sodijo tudi napovedniki glasbenih dogodkov, ti pa niso zajeti v tabelarni prikaz, saj so že od začetka predstavljali stalni sestavni del časopisa, in ker je ta vsebina kontinuiran del časopisa, tudi ni posebej vključena v tabelarni prikaz. Vsebinsko ta vrsta vključuje koncerte bodisi osrednjih glasbenih ustanov bodisi amaterskih skupin v Ljubljani in zunaj nje, gostovanja inštrumentalnih, vokalnih solistov v Sloveniji in zunaj nje, koncerte dirigentov, inštrumentalnih ansamblov ter operne napovednike, ki so razdeljeni po dnevih ali pa so tedenski; vključuje sporede Radia in kasneje tudi Televizije Ljubljana ter tudi napovedujejo občne zборе, na primer Društva slovenskih skladateljev in podobno.

Besedilna vrsta / leto	1	2	3	4	5	6	7	8
1945	32	0	0	4	1	2	1	1
1946	40	0	1	6	1	3	1	1
1947	31	0	1	2	0	0	2	0
1948	30	0	1	2	0	1	1	0
1949	27	0	0	4	0	1	2	0
1950	16	0	1	1	0	2	1	0
1951	12	0	2	3	0	1	4	0
1952	33	0	3	3	1	2	1	0
1953	30	0	3	3	1	0	2	0
1954	58	0	1	5	1	6	2	0
1955	116	0	3	18	1	8	1	0
1956	80	1	5	19	0	9	4	0
1957	87	0	2	21	2	14	6	0
1958	67	0	3	8	0	15	5	0
1959	61	0	2	7	0	10	6	1
1960	71	0	1	13	2	11	6	0
1961	59	0	3	8	1	11	1	0
1962	54	0	8	8	3	17	4	0
1963	101	0	6	10	1	18	2	0
Skupaj	1005	1	46	145	15	131	52	3
Skupen seštevek objav od 1945 do 1963								1398

Legenda:

- 1) glasbena kritika
- 2) odziv glasbenih ustanov ali ustvarjalcev na kritiko,
- 3) opis nalog ustanove, dejavnosti ustanove,
- 4) opis in predstavitev glasbenega programa, žanra; ali posameznih stvaritev in ustvarjalcev,
- 5) komentarji k organizaciji prireditvev in delovanju ustanove,
- 6) poročila o glasbenih stvaritvah in o glasbenih popotovanjih ter dogodkih,
- 7) biografija ustvarjalca ali poustvarjalca, opis ustvarjalnega, poustvarjalnega opusa,
- 8) referati, prispevki na konferencah.

Iz tabelarnega prikaza je že na prvi pogled razvidno, da se je prisotnost posameznih besedilnih vrst skozi leta spreminjala. Enega izmed morebitnih razlogov za nihanja je najti v tem, da manjše število časopisnih objav in s tem manjše število besedilnih vrst sovпада z manjšim številom glasbenih ustanov in glasbenih dogodkov v prvih letih po vojni. Na začetku 1950-tih pa se je začelo povečevati tako število objav kot tudi besedilnih vrst v publicističnem besedilu, saj se je povečalo tudi število ustanov in glasbenih dogodkov. Kljub povečanju prvih in drugih pa je znotraj delitve vrst po posameznih letih mogoče opaziti, da so tudi te nihale (po pogostnosti in razmerju med njimi, to prikazuje v grafu začetni procentualni delež posameznih vrst).

Graf 1: Prikaz razmerja med posameznimi besedilnimi vrstami

Besedilna vrsta, ki se je pojavila le enkrat, to je odziv glasbenih ustanov ali ustvarjalcev na časopisno objavo, je iz leta 1956 (njen pisec je dr. Danilo Švara). Teji vrsti sledijo referati, prispevki na konferencah, ki so bili objavljeni v dnevnem časopisju; ti se pojavijo v prvih letih in proti koncu. Za vse ostale vrste pa je razvidno, da so naraščale vzporedno z razvojem glasbenega življenja. Seveda so tudi tu v določenem letu izjeme, a je razlog za ta pojav težje določiti, saj tako znotraj posameznih vrst kot tudi v sočasnem glasbenem dogajanju ni najti razlogov, ki bi kazali vzroke sprememb za nekoliko manjšo ali večjo prisotnost.

Po številu časopisnih objav o glasbi je bila med besedilnimi vrstami najbolj pogosto prisotna – ta ima tudi svoje uveljavljeno ime – glasbena kritika. Ta vrsta publicističnega besedila je v primeru teh časopisnih objav vezana na operne predstave ter koncerte ustvarjalcev in poustvarjalcev. V njeno vsebino pa ni vključena le ocena dogodka, temveč ta združuje tudi posamezne elemente vseh preostalih besedilnih vrst, ni pa nujno, da se v vsaki izmed glasbenih kritik pojavijo

vsi omenjeni elementi. Elementi, ki jih združuje, so predvsem biografski podatki ustvarjalcev ali poustvarjalcev ter opisi vodil posameznih glasbenih ustanov.

Ogrodje besedila glasbenih kritik se glede na posamezne pisce ni spreminjala, a je kljub temu skozi leta mogoče zaslediti, da so vsebine kritik dobivale večji poudarek na konstruktivnosti. Primer so recimo kritike iz prvih let po koncu vojne, v katerih je zaslediti precejšnje mero spodbudnih besed, ki so se dotikale tako ustvarjalcev kot tudi poustvarjalcev in glasbenih ustanov. Glasbena kritika jih je spodbujala k razvoju, napredku. Tak primer zasledimo že v letu 1945: "Prav in **razvojnemu napredku skladno** pa je, da stremimo vedno višje, da spoznavamo napake in jih postopno odstranjujemo" (Cvetko, 1945).

Spodbuda, ki jo razkriva izsek kritike, ni pomembna le zaradi vsebine same po sebi, temveč nam v tem primeru pokaže pomembno vzporednico med glasbeno dejavnostjo ter sočasno kulturno politiko, saj so v začetkih druge Jugoslavije sledila leta hitre gospodarske rasti oz. obnove, čemur je morala slediti tudi kulturna politika (povzeto po Gabrič, 1991: 488–495). Tako je po koncu druge svetovne vojne zaslediti ponovno vzpostavljanje ali ustanavljanje nekaterih glavnih glasbenih ansamblov in ustanov v Ljubljani (Ribizel, 2012: 21) in to je potekalo tudi vzporedno s hitrim povečanjem šolskih in zdravstvenih ustanov (Gabrič, 1999: 115).

V 1950-tih, predvsem ob koncu tega desetletja, se opazi distanca od začetnih, smeli bi reči, da na mestih skoraj nekoliko preveč spodbudno naravnanih kritik. Distanca v tem primeru ne pomeni, da koncerti, predstave in preostale glasbene prireditve, dogodki namerno niso bili pozitivno ocenjeni, temveč da so bile ocene v posameznih delih pozitivno naravnane k izboljšanju elementov umetniških poustvaritev ali stvaritev, ki so jih pisci označili za slabo izvedene ali prikazane, pri čemer celote v tem pogledu niso pograjali.

Primer(-i), ki ga (jih) med drugim zasledimo v glasbenih kritikah, so usmerjeni na izvedbo ter program koncerta(-ov): "Orkester je bil tehnično in muzikalno premalo pripravljen [...] Kljub temu, da so skladbe te smeri bele vrane na naših programih in je publika popolnoma brez orientacije v moderni glasbi [na programu so bile skladbe Beethovna, Haydna, Žebreta in Debussyja], je delo doživel ugoden sprejem" (Švara, 1951).

Tudi v tem primeru je mogoče najti razlog v sočasnem razvoju in dogajanju na področju glasbe, predvsem v Ljubljani, vendar ta ni toliko povezan s sočasno kulturno zgodovino kot prvi, temveč se navezuje na večje število glasbenih ustanov in pestrejše dogajanje. Zaradi tega je bilo posamezne enote tudi lažje primerjati med sabo, jih na izvajalski in programski ravni spodbuditi k izboljšavam ter s tem tudi lažje pisati konstruktivno.

Prav zato velja dnevno časopisje za res pomemben del nam dosegljivih virov, ki nam ne nudijo le možnosti za raziskovanje posameznih glasbenih pojavov, temveč združujejo tako raziskovanje le-teh kot vključevanje nekaterih prvin drugih ved. Med tovrstne povezave, ki so predmet meddisciplinskega raziskovanja, sodijo besedilne vrste, ki se pojavljajo v glasbo obravnavajočih časopisnih prispevkih *Slovenskega poročevalca oz. Dela* in tako ni pomembna le njihova razdelitev oz. določitev, temveč so nam vrste v pomoč tudi pri izhodiščih za raziskave v prihodnosti. Te pa se seveda razlikujejo glede na področje in ta določa tudi število posameznih časopisnih objav, vezanih na določeno tematiko. Primer tega je na primer odstopanje, ki se pojavi v določitvi in pregledu besedilnih vrst v celotnem časopisu *Slovenski poročevalec oz. Delo* in pregledu besedilnih vrst, ki so vsebinsko vezane le na osrednje glasbene ustanove. Prvih je precej več v primerjavi z besedilnimi vrstami, ki se pojavijo znotraj pregleda besedilnih vrst časopisnih prispevkov osrednjih glasbenih ustanov (Ribizel, 2013: 9), tako vrstno kot kvantitativno. Razlog je mogoče najti v tem, da časopisne objave v pričujočem prispevku zajamejo celoten pregled, druge pa so tematsko omejene.

A tako pri prvih kot drugih je vrstno precej opazna glasbena kritika, saj je zelo pogosta. Vzrok njene prisotnosti je najti v sočasnem večanju števila glasbenih ustanov in njih dejavnosti, poleg tega pa ta vrsta vsebinsko združuje več elementov ostalih vrst, ki jih nato nadgradi z oceno pisca članka o posameznem dogodku.

Glasbena kritika se tako izkaže za vrsto, ki je relevantna kot besedilna vrsta v muzikološkem smislu, saj nam ta razkriva podatke o delovanju glasbenih ustanov, posameznih izvedenih programih ter izvedbah, ustvarjalcih in poustvarjalcih ter tudi razkriva pogled takratnih piscev na glasbeno dogajanje. Ti elementi posledično prikazujejo ali izkazujejo tudi oblikovanje javnega okusa, torej izobraževanje. Hkrati pa se izkaže kot pomembna tudi za področje raziskovanja kulturne zgodovine, saj nam ta, in to je jasno razbrati iz vsebine kritik ter danega primera v prispevku, razkriva vzporednice med glasbenim dogajanjem ter sočasno kulturno zgodovino: razvoj in napredek po letu 1945.

Literatura

Cvetko, Dragotin. "Premiera 'Sneguročke'", v: *Slovenski poročevalec*, št. 106, 3. 11. 1945.

Delo. Ljubljana: Delo, 1959–1963.

Gabrič, Aleš. *Slovenska agitpropovska kulturna politika 1945–1952*. Ljubljana: Borec, 1991.

Gabrič, Aleš. "Slovenska kultura v drugi Jugoslaviji", v: Dolenc, Ervin in drugi (ur.), *Slovenska kultura in politika v Jugoslaviji*. Ljubljana: Modrijan, 1999, 115–182)

Ribizel, Tjaša. *Glasbena praksa v Ljubljani v letih 1945–1963*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Oddelek za muzikologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, 2012.

Ribizel, Tjaša. *Osrednje glasbene ustanove v Ljubljani v očeh dnevnega časopisja (1945–1963)*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2013.

Stefanija, Leon. *Prispevek k analizi institucij slovenske glasbe 20. stoletja*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2010.

Švara, Danilo. "Koncert Slovenske filharmonije", v: *Slovenski poročevalec*, št. 270, 17. 11. 1951.

Toporišič, Jože. *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba obzorja Maribor, 2000.